

Вітгенштайн Л.

ДЕЯКІ ЗАУВАГИ ЩОДО ЛОГІЧНОЇ ФОРМИ

«Деякі зауваги щодо логічної форми» (*Some Remarks on Logical Form*) — єдина стаття, опублікована Людвігом Вітгенштайном (1889–1951) за його життя. Вона містить спробу розв'язати ключову проблему його ранньої філософії, а саме — проблему можливості одночасної істинності двох елементарних пропозицій з однаковою логічною формою про один і той самий стан справ. Цю проблему було сформульовано як припущення про сумісність двох кольорових атрибутів в одній точці простору. Така сумісність, хоч і уможливлена логічною (символічною) нотацією, але є руйнівною для теорії «Логіко-філософського трактату» (1921), яка ґрунтується на постулатах про незалежність значень логічної вартості елементарних пропозицій одне від одного та водночас неможливості суперечності між ними. Створена у 1929 р., ця стаття відображає його останню спробу розв'язати цю проблему, яка завершилася відмовою від теорії елементарних пропозицій уже наступного року. Стаття становить великий історико-філософський інтерес, оскільки демонструє, по-перше, те, як розвивалась філософія Л. Вітгенштайна, а, по-друге, у відповідь на які проблеми він зрештою вдався до створення своєї нової, так званої пізньої філософії.

Переклад Назара Матьовки за оригінальним виданням: Wittgenstein, L. (1929). *Some remarks on logical form. Proceedings of the Aristotelian Society, Supplementary Volumes*, 9, 162–171. Наукову редакцію перекладу здійснив В'ячеслав Циба.

Ключові слова: філософія мови, історія філософії, логіка, Вітгенштайн, теорія кольору, логічна форма, теорія зображення.

Кожна пропозиція¹ має зміст і форму. Ми отримуємо образ чистої форми, якщо абстрагуємося від значення окремих слів або символів (наскільки вони мають самостійні значення). Тобто ми отримуємо цей образ, якщо замінимо константи у пропозиції на змінні. Синтаксичні правила, які застосовуються до констант, мусять застосовуватися також і до змінних. Під синтаксисом, у цьому загальному сенсі цього слова, я маю на увазі правила, які вказують нам лише на ті зв'язки, в яких певне слово набуває сенсу, і тим самим виключають безсенсові структури. Як відомо, синтаксис буденної мови не зовсім підходить для цієї мети. Він у жодному разі не запобігає побудові безсенсових псевдопропозицій (конструкцій на кшталт «червоне є вищим за зелене» чи «Реальне, хоча воно і *саме по собі*, також мусить мати можливість стати [реальним] для мене» тощо).

Every proposition has a content and a form. We get the picture of the pure form if we abstract from the meaning of the single words, or symbols (so far as they have independent meanings). That is to say, if we substitute variables for the constants of the proposition. The rules of syntax which applied to the constants must apply to the variables also. By syntax in this general sense of the word I mean the rules which tell us in which connections only a word gives sense, thus excluding nonsensical structures. The syntax of ordinary language, as is well known, is not quite adequate for this purpose. It does not in all cases prevent the construction of nonsensical pseudo-propositions (constructions such as “red is higher than green” or “the Real, though it is an *in itself*, must also be able to become a *for myself*”, etc.).

¹ Поряд із «пропозицією», нижче також ужите слово «твердження». Це зроблено для збереження розрізнення англійських слів *proposition* і *statement*, яке наявне в оригінальному тексті. Дарма, що це розрізнення, ймовірно, несуттєве для Л. Вітгенштайна (прим. перекладача).

Якщо ми спробуємо проаналізувати будь-які пропозиції, то виявиться, що, загалом, вони є логічними сумами, результатами або іншими функціями істинності простіших пропозицій. Але якщо проаналізувати ще глибше, то наш аналіз має прийти до точки, де він сягає пропозиційних форм, які не утворені з простіших пропозиційних форм. Зрештою, ми мусимо досягти граничного зв'язку між термінами — безпосереднього зв'язку, який неможливо розірвати, не знищивши пропозиційну форму як таку. Пропозиції, які відображають цей граничний зв'язок, я, вслід за Б. Расселом, називаю атомарними пропозиціями. Отож вони є ядром кожної пропозиції: вони містять матеріал, і все інше є лише розгортанням цього матеріалу². Саме в них ми повинні шукати предмет пропозицій. Відшукати їх і зрозуміти, як вони конструюються зі слів або символів, є завданням теорії знання. Це завдання є надважким, і Філософія ще навіть не починала розв'язувати його окремі пункти. Яким методом нам слід розв'язати це завдання? Наша ідея полягає в тому, щоб виразити через адекватну символічну нотацію те, що у буденній мові призводить до постійної плутанини. Іншими словами, там, де буденна мова приховує логічну структуру; де вона дозволяє формулювати псевдопропозиції; де вона послуговується одним терміном у нескінченній множині різних значень, — там ми повинні замінити її на символічну нотацію, яка надає логічній структурі ясного образу, виключає псевдопропозиції і недвозначно послуговується своїми термінами. Отож ми можемо замінити неточну символічну нотацію ясною лише через пильний огляд явищ, які хочемо описати, в намаганні зрозуміти їхню логічну кратність³. Тобто ми можемо досягти правильного аналізу через, скажімо так, логічне дослідження самих явищ, цебто в певному сенсі *a posteriori*, а не через припущення про [їхні] *apriorні* можливості. Є спокуса запитати з *apriorної* точки зору: чим, зрештою, *можуть* бути єдині форми атомарних пропозицій? — і відповісти, наприклад, так: суб'єктно-

If we try to analyze any given propositions we shall find in general that they are logical sums, products or other truthfunctions of simpler propositions. But our analysis, if carried far enough, must come to the point where it reaches propositional forms which are not themselves composed of simpler propositional forms. We must eventually reach the ultimate connection of the terms, the immediate connection which cannot be broken without destroying the propositional form as such. The propositions which represent this ultimate connexion of terms I call, after B. Russell, atomic propositions. They, then, are the kernels of every proposition, *they* contain the material, and all the rest is only a development of this material. It is to them we have to look for the subject matter of propositions. It is the task of the theory of knowledge to find them and to understand their construction out of the words or symbols. This task is very difficult, and Philosophy has hardly yet begun to tackle it at some points. What method have we for tackling it? The idea is to express in an appropriate symbolism what in ordinary language leads to endless misunderstandings. That is to say, where ordinary language disguises logical structure, where it allows the formation of pseudopropositions, where it uses one term in an infinity of different meanings, we must replace it by a symbolism which gives a clear picture of the logical structure, excludes pseudopropositions, and uses its terms unambiguously. Now we can only substitute a clear symbolism for the unprecise one by inspecting the phenomena which we want to describe, thus trying to understand their logical multiplicity. That is to say, we can only arrive at a correct analysis by, what might be called, the logical investigation of the phenomena themselves, *i.e.*, in a certain sense *a posteriori*, and not by conjecturing about *a priori* possibilities. One is often tempted to ask from an *a priori* standpoint: What, after all, *can* be the only forms of atomic propositions, and to answer, *e.g.*, subject-predicate and relational propositions with two or more terms further, perhaps, propositions relating predicates and relations to one another, and so on. But this, I believe, is mere playing

² Конструктивний матеріал тверджень. Імовірно, йдеться про форму атомарних пропозицій, яка, згідно з § 2.033 «Логіко-філософського трактату», є *можливістю* структури фактів і пропозицій (прим. перекладача).

³ Англ. *logical multiplicity* і нім. *logische Mannigfaltigkeit*. Л. Вітгенштайн не дає означення цьому терміну, однак із § 4.032–4.0412 «Логіко-філософського трактату» стає зрозуміло, що певні дві пропозиції або факти тоді мають однакову логічну кратність, коли їхня логічна форма, так би мовити, ізоморфна: вони мають однакову кількість елементів, скомбінованих однакою чином (прим. перекладача).

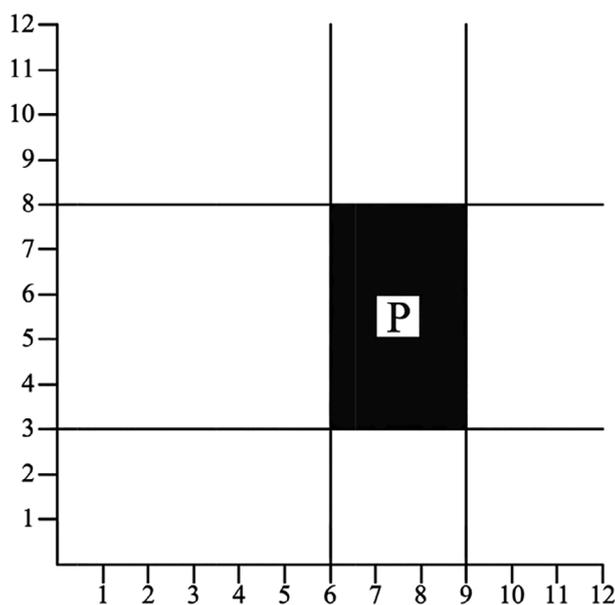
предикатними й реляційними пропозиціями з двома чи більше термінами, далі, ймовірно, пропозиціями, які відносять між собою предикати та відношення і т. п. Але це, на мою думку, є всього лише гра слів. Атомарну форму не можна передбачити. І було б дивно, якби дійсні явища⁴ не навчали нас нічого про свою структуру. До таких припущень про структуру атомарних пропозицій нас підводить наша буденна мова, яка використовує суб'єктно-предикатну і реляційну форми. Але в цьому вона заводить нас на манівці: я спробую пояснити це через порівняння. Уявімо дві паралельні площини I та II. На площині I накреслено фігури, наприклад еліпси й прямокутники різних розмірів та форм, і наше завдання полягає в тому, щоб відобразити ці фігури на площині II. Відповідно, ми можемо уявити, зокрема, два способи такого відображення. По-перше, ми можемо встановити закон проєкції, як-от ортогональну проєкцію або якусь іншу, а потому спроектувати всі фігури з I на II відповідно до цього закону. Або, по-друге, ми можемо діяти ось як: встановити правило, за яким кожен еліпс на площині I має відобразитися як коло на площині II, а кожен прямокутник — як квадрат. Такий спосіб репрезентації може бути зручним для нас, якщо з якоїсь причини ми віддаємо перевагу кресленню тільки кіл та квадратів на площині II. Авжеж, із цих зображень годі безпосередньо висувати точні форми оригінальних фігур на площині I. Ми можемо зрозуміти з них лише те, що певна фігура в оригіналі є еліпсом або прямокутником. Щоб у кожному окремому випадку добути конкретну форму оригіналу, ми повинні знати індивідуальний метод, за допомогою якого, наприклад, певний еліпс спроектовано на коло, розташоване переді мною. Те саме з буденною мовою. Якщо факти реальності є еліпсами та прямокутниками на площині I, суб'єктно-предикатні та реляційні форми відповідають колам і квадратам на площині II. Ці форми є нормами нашої конкретної мови, в якій ми проєкуємо *безліччю різних* способів *безліч* логічних форм. І саме тому ми не можемо підбити жодні підсумки (крім хіба що неясних) з використання цих норм — щодо дійсної логічної форми описуваних ними явищ. Форми на кшталт «ця стаття — нудна», «погода — чудова», «я — ледачий», які не мають нічого спільного між собою, виглядають як суб'єктно-предикатні пропозиції, цебто вони видаються пропозиціями однієї й тієї самої форми.

with words. An atomic form cannot be foreseen. And it would be surprising if the actual phenomena had nothing more to teach us about their structure. To such conjectures about the structure of atomic propositions, we are led by our ordinary language, which uses the subject-predicate and the relational form. But in this our language is misleading: I will try to explain this by a simile. Let us imagine two parallel planes, I and II. On plane I figures are drawn, say, ellipses and rectangles of different sizes and shapes, and it is our task to produce images of these figures on plane II. Then we can imagine two ways, amongst others, of doing this. We can, first, lay down a law of projection — say that of orthogonal projection or any other — and then proceed to project all figures from I into II, according to this law. Or, secondly, we could proceed thus: We lay down the rule that every ellipse on plane I is to appear as a circle in plane II, and every rectangle as a square in II. Such a way of representation may be convenient for us if for some reason we prefer to draw only circles and squares on plane II. Of course, from these images the exact shapes of the original figures on plane I cannot be immediately inferred. We can only gather from them that the original was an ellipse or a rectangle. In order to get in a single instance at the determinate shape of the original we would have to know the individual method by which, e.g., a particular ellipse is projected into the circle before me. The case of ordinary language is quite analogous. If the facts of reality are the ellipses and rectangles on plane I the subject-predicate and relational forms correspond to the circles and squares in plane II. These forms are the norms of our particular language into which we project in *ever so many different ways ever so many different* logical forms. And for this very reason we can draw no conclusions — except very vague ones — from the use of these norms as to the actual logical form of the phenomena described. Such forms as “This paper is boring”, “The weather is fine”, “I am lazy”, which have nothing whatever in common with one another, present themselves as subject-predicate propositions, i.e., apparently as propositions of the same form.

⁴ «Дійсні явища» — плеоназм, який вжито і в оригінальному тексті, де мова про «actual phenomena». Тут і далі ці явища протиставляються апріорним сутностям (прим. перекладача).

Якщо ж ми спробуємо вдатися до дійсного аналізу ⁵, то отримаємо логічні форми, не дуже подібні до норм буденної мови. Ми зустрінемо форми простору і часу з цілим розмаїттям просторових і часових об'єктів, як-от кольорів, звуків і т. п., з їхніми градаціями, постійними переходами одна в одну і комбінаціями у різних пропорціях, жодну з яких ми не в змозі вхопити нашими буденними засобами вираження. І тут я хочу зробити мою першу конкретну заувагу про логічний аналіз дійсних явищ: для їхньої репрезентації, числа (раціональні чи ірраціональні) мусять увійти в структуру самих атомарних пропозицій. Проілюструю це на прикладі. Уявімо в нашому полі зору систему прямокутних осей, які, так би мовити, перетинаються навхрест і закріплені на якій-небудь шкалі. Ясно, що в такому разі ми зможемо описати форму і розташування кожної кольорової плями в нашому полі зору за допомогою тверджень про числа, які мають значення відносно системи координат і обраної одиниці вимірювання. Знов-таки, ясно, що цей опис матиме правильну логічну кратність і що опис із меншою логічною кратністю її не матиме. Простим прикладом буде зображення кольорової плями Р через вираз « $[6-9, 3-8]$ », і через пропозицію про неї, наприклад, що Р — червоне, сформульоване за допомогою символу « $[6-9, 3-8] R$ », де R — це ще непроаналізоване поняття (« $6-9$ » і « $3-8$ » позначають неперервний інтервал між відповідними числами).

If, now, we try to get at an actual analysis, we find logical forms which have very little similarity with the norms of ordinary language. We meet with the forms of space and time with the whole manifold of spacial and temporal objects, as colours, sounds, etc., etc., with their gradations, continuous transitions, and combinations in various proportions, all of which we cannot seize by our ordinary means of expression. And here I wish to make my first definite remark on the logical analysis of actual phenomena: it is this, that for their representation numbers (rational and irrational) must enter into the structure of the atomic propositions themselves. I will illustrate this by an example. Imagine a system of rectangular axes, as it were, cross wires, drawn in our field of vision and an arbitrary scale fixed. It is clear that we then can describe the shape and position of every patch of colour in our visual field by means of statements of numbers which have their significance relative to the system of co-ordinates and the unit chosen. Again, it is clear that this description will have the right logical multiplicity, and that a description which has a smaller multiplicity will not do. A simple example would be the representation of a patch P by the expression " $[6-9, 3-8]$ " and of a proposition about it, e.g., P is red, by the symbol " $[6-9, 3-8] R$ ", where "R" is yet an unanalyzed term (" $6-9$ " and " $3-8$ " stand for the continuous interval between the respective numbers).

⁵ Ймовірно, йдеться про аналіз так званих дійсних явищ (див. прим. вище) (прим. перекладача).

Система координат тут — це форма способу вираження, вона є частиною методу проєкції, за допомогою якого реальність спроектована на нашу символічну нотацію. Відношення між певною кольоровою плямою та двома іншими, між якими вона розташована, може бути аналогічно виражене через використання видимих змінних. Варто сказати, що цей аналіз аж ніяк не претендує на повноту. У ньому я не згадав про час, а використання двовимірного простору не виправдане навіть у випадку монокулярного бачення. Я лише хочу вказати на напрямок, у якому слід шукати аналізу візуальних явищ, і що при такому аналізі ми натрапляємо на логічні форми, які багато в чому відрізняються від тих, до яких нас підводить буденна мова. На мою думку, наявність чисел у формах атомарних пропозицій — це не просто риса певної спеціальної символічної нотації, а й сутнісна і, відповідно, неунікна риса репрезентації. І числа мають увійти в ці форми тоді, коли — як ми сказали б у буденній мові — ми маємо справу з властивостями, які передбачають градацію, тобто властивостями на кшталт довжини інтервалу, висоти тону, яскравості або червоності кольорового відтінку тощо. Характеристикою цих якостей є те, що один їхній ступінь виключає будь-який інший. Один відтінок кольору не може одночасно мати два різні ступені яскравості чи червоності, один тон не може бути різної сили тощо. Важливим тут є те, що ці зауваги не виражають ніякого досвіду, а радше, у певному сенсі, вони є тавтологіями. Всі ми знаємо це зі свого повсякденного життя. Якщо хтось питає нас: «Яка температура на вулиці?», — і ми відповімо: «Двадцять шість градусів»⁶, а потім нас перепитають: «Тридцять два градуси?», — то ми б відповіли: «Я ж сказав, що двадцять шість». Ми розцінюємо твердження про ступінь (наприклад, температури в градусах) як *повний* опис, що не потребує доповнень. Тож, коли нас запитують про час, ми відповідаємо, котра година, не додаючи, котрої години зараз немає.

The system of co-ordinates here is part of the mode of expression; it is part of the method of projection by which the reality is projected into our symbolism. The relation of a patch lying between two others can be expressed analogously by the use of apparent variables. I need not say that this analysis does not in any way pretend to be complete. I have made no mention in it of time, and the use of two-dimensional space is not justified even in the case of monocular vision. I only wish to point out the direction in which, I believe, the analysis of visual phenomena is to be looked for, and that in this analysis we meet with logical forms quite different from those which ordinary language leads us to expect. The occurrence or numbers in the forms of atomic propositions is, in my opinion, not merely a feature of a special symbolism, but an essential and, consequently, unavoidable feature of the representation. And numbers will have to enter these forms when — as we should say in ordinary language — we are dealing with properties which admit of gradation, *i.e.*, properties as the length of an interval, the pitch of a tone, the brightness or redness of a shade of colour, etc. It is a characteristic of these properties that one degree of them excludes any other. One shade of colour cannot simultaneously have two different degrees of brightness or redness, a tone not two different strengths, etc. And the important point here is that these remarks do not express an experience but are in some sense tautologies. Every one of us knows that in ordinary life. If someone asks us “What is the temperature outside?” and we said “Eighty degrees”, and now he were to ask us again, “And is it ninety degrees?” we should answer, “I told you it was eighty.” We take the statement of a degree (of temperature, for instance) to be a *complete* description which needs no supplementation. Thus, when asked, we say what the time is, and not also what it isn't.

⁶ В оригіналі 80° та 90° відповідно за шкалою Фаренгейта (прим. перекладача).

Можна вважати — і я сам так донедавна вважав, — що твердження про ступені якості можна було б розкласти до рівня логічних результатів одного висловлювання про кількість і додаткового завершального висловлювання. Наприклад, я міг би описати вміст моєї кишені такими словами: «У кишені є пенні, шилінг, два ключі й більш нічого». Це «більш нічого» — доповнювальне твердження, яке завершує опис. Але це не спрацює у випадку аналізу твердження про ступені. Наприклад, назвімо одиницю яскравості b , і нехай $E(b)$ буде твердженням про те, що сутність E має яскравість b , і, відповідно, пропозицію $E(2b)$, яка говорить, що E має два ступені яскравості, слід розкласти на логічний результат $E(b)$ і $E(b)$, який, втім, дорівнює $E(b)$. Якщо, з іншого боку, ми спробуємо розрізнити одиниці [вимірювання], і, відповідно, запишемо, що $E(2b) = E(b')$ і $E(b'')$, то тут ітиметься про дві різні одиниці [вимірювання] яскравості; і зрештою, якщо якась сутність має одну одиницю [вимірювання] яскравості, то може постати питання, яку — b' чи b'' , а це, очевидно, абсурдно.

One might think – and I thought so not long ago – that a statement expressing the degree of a quality could be analyzed into a logical product of single statements of quantity and a completing supplementary statement. As I could describe the contents of my pocket by saying “It contains a penny, a shilling two keys, and nothing else”. This “and nothing less” is the supplementary statement which completes the description. But this will not do as an analysis of a statement of degree. For let us call the unit of, say, brightness b and let $E(b)$ be the statement that the entity E possesses this brightness, then the proposition $E(2b)$, which says that E has two degrees of brightness, should be analyzable into the logical product $E(b) \& E(b)$, but this is equal to $E(b)$; if, on the other hand, we try to distinguish between the units and consequently write $E(2b) = E(b') \& E(b'')$, we assume two different units of brightness; and then, if an entity possesses one unit, the question could arise, which of the two — b' or b'' — it is; which is obviously absurd.

Я вважаю, що твердження, яке приписує певній якості ступінь, неможливо далі розкласти на елементи, і, ба більше, відношення відмінності між ступенями є внутрішнім відношенням⁷, і тому воно відображається у внутрішньому відношенні тверджень, які приписують різні ступені. Тобто атомарне твердження мусить мати ту саму логічну кратність, що й ступінь, який воно приписує, з чого випливає, що числа мусять входити у форми атомарних пропозицій. Взаємне виключення нерозкладних тверджень про ступінь суперечить думці, яку я оприлюднив кілька років тому⁸, і, згідно з якою, атомарні пропозиції не можуть виключати одна одну. Я навмисно вживаю слово «виключати», а не «суперечити», адже між ними існує різниця, і хоч між атомарними пропозиціями не може бути суперечності, вони все ж можуть виключати одна одну. Спробую пояснити це.

I maintain that the statement which attributes a degree to a quality cannot further be analyzed, and, moreover, that the relation of difference of degree is an internal relation and that it is therefore represented by an internal relation between the statements which attribute the different degrees. That is to say, the atomic statement must have the same multiplicity as the degree which it attributes, whence it follows that numbers must enter the forms of atomic propositions. The mutual exclusion of unanalyzable statements of degree contradicts an opinion which was published by me several years ago and which necessitated that atomic propositions could not exclude one another. I here deliberately say “exclude” and not “contradict”, for there is a difference between these two notions, and atomic propositions, although they cannot contradict, may exclude one another. I will try to explain this. There are functions which can give a true proposition only for

⁷ Внутрішніми якостями та відношеннями є ті, що належать структурі атомарних фактів, цебто визначеній комбінації об'єктів, відповідно до § 4.122–4.123 «Логіко-філософського трактату». Якщо два твердження мають однакові внутрішні якості, то вони мають спільну логічну кратність (прим. перекладача).

⁸ Йдеться, звісно, про «Логіко-філософський трактат» (1921), а саме — § 4.211. Релевантними до цієї проблеми також є § 6.375–6.3751 (прим. перекладача).

Є функції, які можуть надати істинну пропозицію лише у випадку одного значення їхнього аргументу, оскільки, так би мовити, у них є місце лише для одного значення. Візьмімо, наприклад, пропозицію, що стверджує існування кольору R у момент часу T у місці P нашого візуального поля. Запишу цю пропозицію як «RPT» і абстрабуюсь на мить від будь-яких припущень про те, як її далі розкладати на елементи. Отож, «BPT» каже, що колір B існує в місці P у момент часу T, і, отже, більшості з нас буде очевидно в нашому буденному житті, що «RPT і BPT» — це суперечність (а не просто хибна пропозиція). Отож якби твердження про ступінь можна було розкласти далі, як я і вважав раніше, ми могли б пояснити цю суперечність, сказавши, що колір R містить усі ступені R і не містить жодного ступеня B, і що колір B містить всі ступені B і жодного ступеня R. Утім, із цього випливає, що жодний аналіз не може усунути тверджень про ступені. Тоді як діє взаємне виключення RPT і BPT? Я переконаний, що воно полягає у тому, що і RPT, і BPT є, у певному сенсі, *повними*⁹. Те, що в реальності відповідає функції «()PT», залишає місце лише для однієї сутності — в тому самому сенсі, в якому ми кажемо, що у кріслі є місце лише для однієї особи. Наша символічна нотація, яка дозволяє нам формулювати знаковий вираз для логічного результату «RPT» і «BPT», в цьому разі не надає правильний образ реальності.

Я говорив у іншій праці, що пропозиція «досягає реальності»¹⁰, і цим я хотів сказати, що форми сутностей містяться у формі пропозиції, що описує ці сутності. Адже речення, разом зі способом проєкції, який проєктує реальність на речення, визначає логічну форму сутностей так само, як у нашому порівнянні зображення на площині II, разом з його способом проєкції, визначає форму фігури на площині I. Ця заувага, на мою думку, дає нам ключ до пояснення взаємного виключення RPT та BPT. Бо якщо твердження містить форму сутності, яку воно описує, тоді можливо, що дві пропозиції мають зіткнутися у самій цій формі. У певному сенсі кожна з пропозицій — «Браун зараз сидить у

one value of their argument because — if I may so express myself — there is only room in them for one. Take, for instance, a proposition which asserts the existence of a colour R at a certain time T in a certain place P of our visual field. I will write this proposition “RPT”, and abstract for the moment from any consideration of how such a statement is to be further analyzed. “BPT”, then, says that the colour B is in the place P at the time T, and it will be clear to most of us here, and to all of us in ordinary life, that “RPT & BPT” is some sort of contradiction (and not merely a false proposition). Now if statements of degree were analyzable – as I used to think – we could explain this contradiction by saying that the colour R contains all degrees of R and none of B and that the colour B contains all degrees of B and none of R. But from the above it follows that no analysis can eliminate statements of degree. How, then, does the mutual exclusion of RPT and BPT operate? I believe it consists in the fact that RPT as well as BPT are in a certain sense *complete*. That which corresponds in reality to the function “()PT” leaves room only for one entity – in the same sense, in fact, in which we say that there is room for one person only in a chair. Our symbolism, which allows us to form the sign of the logical product of “RPT” and “BPT” gives here no correct picture of reality.

I have said elsewhere that a proposition “reaches up to reality”, and by this I meant that the forms of the entities are contained in the form of the proposition which is about these entities. For the sentence, together with the mode of projection which projects reality into the sentence, determines the logical form of the entities, just as in our simile a picture on plane II, together with its mode of projection, determines the shape of the figure on plane I. This remark, I believe, gives us the key for the explanation of the mutual exclusion of RPT and BPT. For if the proposition contains the form of an entity which it is about, then it is possible that two propositions should collide in this very form. The propositions, “Brown now sits in this chair” and

⁹ У тому самому сенсі, в якому це слово вживається вище, цебто завершеними, граничними — такими, що не потребують ніяких додаткових тверджень для опису ситуації (прим. перекладача).

¹⁰ § 2.1511 «Логіко-філософського трактату» (прим. перекладача).

кріслі» і «Джонс зараз сидить у кріслі» — намагається всадити свій суб'єктний термін у крісло. А втім, логічний результат цих пропозицій усадить їх обох у це крісло одночасно, що призведе до зіткнення — взаємного виключення цих понять. Як це виключення виражається у символічній нотації? Ми можемо записати логічний результат цих двох пропозицій, p і q , так:

“Jones now sits in this chair” each, in a sense, try to set their subject term on the chair. But the logical product of these propositions will put them both there at once, and this leads to a collision, a mutual exclusion of these terms. How does this exclusion represent itself in symbolism? We can write the logical product of the two propositions, p and q , in this way: —

p	q	
T	T	T
T	F	F
F	T	F
F	F	F

Що станеться, якщо цими двома пропозиціями будуть RPT і BPT? У цьому разі верхній рядок «ТТТ» має зникнути, оскільки він виражає неможливу комбінацію. Істинні можливості тут такі:

What happens if these two propositions are RPT and BPT? In this case the top line “TTT” must disappear, as it represents an impossible combination. The true possibilities here are —

RPT	BPT
T	F
F	T
F	F

Тобто в першому сенсі *немає* логічного результату RPT і BPT, і в ньому йдеться про виключення, а не суперечність. Суперечність, якби вона існувала, мала би бути записана так:

That is to say, there is no logical product of RPT and BPT in the first sense, and herein lies the exclusion as opposed to a contradiction. The contradiction, if it existed, would have to be written —

RPT	BPT	
T	T	F
T	F	F
F	T	F
F	F	F

що є нонсенсом, оскільки верхній рядок «ТТФ» дає пропозиції більшу логічну кратність, ніж дійсні можливості. Авжеж, саме недосконалість нашого способу запису не перешкоджає формуванню таких позбавлених сенсу конструкцій, і досконалий спосіб запису має виключати такі структури за допомогою чітких синтаксичних правил. Це має повідомляти нам, що коли певні види атомарних пропозицій описано у термінах чітких символічних ознак, деякі комбінації істинних та хибних значень мають бути відкинуті. Проте такі правила неможливо сформулювати, доки ми справді не досягнемо остаточного розкладення розглядуваних явищ. А це, як відомо, поки зробити не вдалося.

but this is nonsense, as the top line, “TTF,” gives the proposition a greater logical multiplicity than that of the actual possibilities. It is, of course, a deficiency of our notation that it does not prevent the formation of such nonsensical constructions, and a perfect notation will have to exclude such structures by definite rules of syntax. These will have to tell us that in the case of certain kinds of atomic propositions described in terms of definite symbolic features certain combinations of the T’s and F’s must be left out. Such rules, however, cannot be laid down until we have actually reached the ultimate analysis of the phenomena in question. This, as we all know, has not yet been achieved.

Ludwig Wittgenstein

SOME REMARKS ON LOGICAL FORM

Some Remarks on Logical Form is the only article published by Ludwig Wittgenstein (1889–1951) during his lifetime. It aimed to address the key problem of his early philosophy, namely, the possibility of two elementary propositions with the same logical form, both about the same fact, being simultaneously true. This problem was formulated as the assumption of the compatibility of two color attributes at the same spatial point. This compatibility, which is allowed by the logical (symbolic) notation, would be destructive for the theory of *Tractatus Logico-Philosophicus* (1921), which is grounded on the postulates that the truth value of any elementary proposition is independent of the others, and, at the same time, that there cannot be any contradictions between elementary propositions. The article, created in 1929, marks his last attempt to resolve the problem, which resulted in the abandonment of the theory of elementary propositions the following year. This article possesses great historico-philosophical value: it demonstrates, first, the evolution of L. Wittgenstein’s philosophy, and, second, the problems which he consequently addressed in devising his new, so-called later philosophy.

Translated by Nazar Matovka from the original publication: Wittgenstein, L. (1929). *Some remarks on logical form. Proceedings of the Aristotelian Society, Supplementary Volumes*, 9, 162-171. Scientific editing by Viacheslav Tsyba.

Keywords: philosophy of language, history of philosophy, logic, Wittgenstein, theory of color, logical form, picture theory.

Матеріал надійшов 08.08.2025

Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY 4.0)